

**Многая літа,
рідна нашому серцю Любові Іванівно!**

Сучасний український філософ Сергій Кримський доводить, що життя наше визначається не так удовж – кількістю прожитих років, зношеного одягу і спожитого хліба, як у височинь ціннісного сходження. Ця височинь значною мірою досягається вихованням, родинною культурою, ментальна матриця якої закодована в маминій молитві. Саме молитва і міцна духом сім'я виростила Ваші сильні, правдиві наукові крила, а сьогодні, Любові Іванівно, Ви вже самі наукова Берегиня: Ваше переконливе слово-дія відкриває нові особистості дослідників для наукового світу. Власним прикладом Ви виховуєте у своїх студентів, аспірантів, докторантів культуру наукової праці, духовне благородство і наукову толерантність. Усім світло від Вашої шляхетної доброти, чистої совісті.

У ювілейний день народження хай Божа благодать оповиває Вас своїм покровом, хай освятиться кожний Ваш прожитий день щирістю стосунків і злагодою в душі! Збризнемо на Вас свяченою водою, щоб Ви ніколи не зустрілися з бідною, на стежку кинем жита, щоб Ваша сім'я завжди була сита, а ще трошки горошинок – щоб Ви завжди були на вершині! Многая літа!!!

УДК 37.011.3 — 0.51:005.336.5:159.955.4 (Любов Мацько)

Особистість учителя у вимірах педагогічної майстерності Любові Мацько

Олена Семенов,
доктор педагогічних наук, професор,
головний науковий співробітник відділу теорії та історії педагогічної майстерності
Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України

У статті на основі наукових, науково-методичних праць, виступів, лекцій доктора філологічних наук, професора, академіка НАПН України Любові Іванівни Мацько окреслено педагогічну майстерність, що проявляється в авторській педагогічній діяльності, у мовно-літературній обдарованості, в самобутньому індивідуально-творчому стилі, наставництві. Акцентовується увага на інтелектуальності, інтелігентності, шляхетній вихованості, духовній елітарності, відкритості особистості вчителя, вчитель-словесника до нових знань і вмінь у вимірах педагогічної, мовної майстерності Любові Мацько.

Ключові слова: особистість, учитель, учитель-словесник, педагогічна майстерність, мовна майстерність, діалогічна взаємодія, Любов Мацько.

В епоху надвисоких інформаційних технологій зростає роль особистостей, яскравих, унікальних і неповторних носіїв культурно-історичної пам'яті етносу й інтелектуальних творців соціуму. Зростає вага й особистості вчителя як майстра педагогічної дії в інноваційній освіті. Фасилітативну діяльність такий учитель здійснює на основі неперервного методичного пошуку, нешаблонного вирішення актуальних педагогічних задач, поширення перспективних ідей для підвищення ефективності навчально-виховного процесу; власним прикладом він стимулює навчання, розвиток і саморозвиток учнів.

Категорію особистості і, зокрема, особистості вчителя досліджують у різних наукових контекстах.

З-поміж важливих ознак особистості відомі філософи, психологи, педагоги минулих століть виділили громадянську дієздатність і самоцінність (І. Кант), доброчесність та індивідуальність (Ф. Гегель), моральність (К. Ушинський), самоповагу й духовність (У. Джемс), психічне здоров'я (П. Вікторов). Ураховуючи складність означеної категорії, сучасний український психолог В. Рибалка на підставі аналізу понад сорока визначень особистості, запропонованих Б. Ананьєвим, В. Бехтеревим, Л. Виготським, Г. Костюком, А. Макаренком, В. Вернадським, В. Мясіщевим, О. Леонтьєвим, К. Платоновим, С. Рубінштейном та іншими дослідниками, характеризує цей феномен як особу із соціально, культурно та індивідуально, антро-

пологічно зумовленою системою вищих психічних властивостей, що визначається залученістю до оволодіння і створення суспільних, культурних, історичних, і, власне, особистісних цінностей. В аксіопсихологічному плані особистість є найвищою цінністю суспільства, джерелом створення матеріальних і духовних, природних і суспільних цінностей тощо [12, с. 16].

Таке багатогранне й багатовимірне визначення особистості, — наголошує Л.Мацько, — має завдячувати за свою феноменальність мові [8, с. 23]. Відомий лінгвіст продовжує традиції О.Леонтьєва, який визначав зв'язок між мовою і особистістю так: «...мова є передусім мова особистості» [4, с. 87], і О. Потебні, котрий доводив: «Мовна індивідуальність виділяє людину як особистість, і чим яскравіша ця особистість, тим повніше вона відображає мовні якості суспільства» [10]. Фундаментальні, методологічно глибокі наукові праці Любові Іванівни Мацько з функціональної лінгвістики, історії української літературної мови, лінгводидактики, методики української мови в середній і вищій школі, в яких органічно поєднуються енциклопедичні знання, дослідницьке чуття, талант ритора і стиліста, Майстра педагогічної взаємодії спонукають замислитися і про те, як зберегти й розвинути самотність учителя в сучасному глобалізованому світі. Педагогіку, лінгводидактику Любов Іванівна Мацько збагатила й чималою кількістю нових аксіологічних смислів вчительської професії: інтелектуальність, інтелігентність, шляхетна вихованість, духовна елітарність, відкритість до нових знань і вмінь.

Зазначимо, що специфіку педагогічної майстерності вчителя фундаментально досліджують І. Зязюн, Є. Барбіна, Н. Гузій, О. Лаврінченко, М. Лещенко, В. Орлов, О. Отич, М. Солдатенко, Н. Тарасевич та ін., окремі аспекти і шляхи вдосконалення педагогічної майстерності вчителя української мови і літератури — Л. Базиль, О. Біляев, Т. Бугайко, Н. Голуб, О. Горошкіна, С. Караман, О. Куцевол, Н. Логвіненко, О. Любашенко, В. Мельничайко, А. Никітіна, Н. Остапенко, Є. Пасічник, М. Пентиліук, В. Сидоренко, Т. Симоненко, І. Синиця, Б. Степанишин, Л. Струганець, Г. Токмань, В. Шуляр та ін. Наукові, навчальні книги Л. Мацько якісно синтезують складні питання теоретичної лінгвістики, лінгвориторики, соціо-, етно-, прагмалінгвістики, лінгводидактики середньої (старшої, профільної ланки) і вищої школи, розширюють уявлення про лінгвістику тексту, теорію мовленнєвої діяльності, технології дослідницького навчання, сприяють формуванню комунікативних, лінгвістичних, лінгвокультурологічної, прагматичної компетенцій.

У межах статті розглянемо деякі аспекти педагогічної, мовної майстерності Любові Мацько, її самотнього індивідуально-творчого стилю, наставництва, зацентруємо увагу на рисах особистості вчителя, вчителя-словесника як мовної особистості у вимірах педагогічної майстерності Любові Мацько. Джерельною базою слугують праці, виступи, безпосереднє спілкування з доктором філологічних наук, професором, дійсним членом НАПН України, завідувачем кафедри стилістики української мови Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова Любов'ю Іванівною Мацько.

У контексті означеної проблеми простежимо становлення і формування акмеологічних інваріантів педагогічної майстерності, власне, у самого педагога-дослідника. Неповторність індивідуально-творчого стилю й наставництва успадкована від батька і матері, від учителів і постійного самотнього пізнання

мови і людської психології. Справжнім університетом життєвої мудрості й основ мовної культури як невід'ємної складової педагогічної майстерності Л.Мацько називає родину. Батько Іван Васильович, мама Тетяна Кирилівна Недбайли змалечку привчали поважати працю, що «спрямовувалася на виховання і вдосконалення кращих людських чеснот», дотримуватися «постулатів істинності («говори правду»), інформативності («говори по ділу»), ясності («говори зрозуміло»), щирості («не фальшуй, не приховуй, будь відкритим»), поваги до слухачів, співрозмовників («будь чемним, вихованим»), коректності («будь обережним у висловлюваннях»), сміливості («будь мужнім у своїх позиціях»), скромності («не хизуйся»), гідності («тримайся достойно, не опускайся, не дозволяй собі зайвого»), дружби («завжди думай, що говориш з другом»)» [7, с.21].

Мовна культура — це постійна робота, спрямована на виховання і вдосконалення кращих людських чеснот, створення свого фахового образу, досягнення соціального престижу в суспільстві, — власною педагогічною діяльністю — дією доводили вчителі. Для Л.Мацько вони назавжди залишаються яскравими особистостями, інтелектуальними й інтелігентними, високоосвіченими і шляхетно вихованими, чутливими до учнів і студентів, відкритими до нових знань і вмінь. Учителі, директор семирічної школи в селі Переяславське Переяслав-Хмельницького району Київської області, фронтовик Олексій Юхимович Єфіменко, педагоги і вихователі Переяслав-Хмельницького педагогічного училища, класний керівник Олексій Кирилович Макаренко, викладачі Київського педагогічного інституту імені М.Горького (тепер — Національний педагогічний університет імені Михайла Драгоманова) Тетяна Федорівна Бугайко, Петро Касянович Волинський, Михайло Андрійович Жовтобрюх, Андрій Петрович Медушевський, Марія Яківна Плющ створювали для формування особистості молодого педагога «максимально позитивне навчально-виховне середовище .... Правдиві Майстри розуміли кожного учня, студента індивідуально, враховували

його задатки і можливості, спонукали кожного до бачення своєї перспективи в житті, самоаналізу, визначення цілей, обґрунтування мотивів, досягнення певної мети» [1, с.3—4], «виховували духовне благородство, пошану до думки іншої людини, правильність, виразність, ясність, точність, стислість, доцільність мовлення, розвивали мовне чуття, що становить фундамент професіоналізму вчителя» [5, с. 2—4].

Понад сорокарічна педагогічна діяльність Любові Іванівни Мацько пов'язана зі школою: загальноосвітньою і вищою. Ще студенткою вона набиралася педагогічного досвіду, щорічно працюючи вихователем чи вожатою у піонерських та учнівських таборах, учителькою української мови і літератури у школі-інтернаті села Іванівки Великописарівського району Сумської області. А з 1968 року і по сьогодні засобами мови, «на її лексико-поняттійному арсеналі» виховує яскраві мовні особистості майбутніх учителів і «розкриває» їх як індивідуальності у Національному педагогічному університеті імені Михайла Драгоманова. Особливий світ лінгвістики, стилістики, риторики Любов Мацько збагачує мовним добротворенням і мовним оптимізмом, животворним впливом Українського Слова на розум і почуття співгромадян. Складовими педагогічної майстерності Любов Мацько визначає професійно-педагогічну компетентність, мовну майстерність, самобутній індивідуально-творчий стиль, наставництво, довірливе професійно-педагогічне спілкування з учнями, студентами, магістрантами, аспірантами, вчителями, викладачами, колегами-науковцями, з усіма, хто прагне ефективно користуватися україномовними ресурсами.

Крізь призму дослідницької парадигми, педагогічного досвіду, педагогічної майстерності Любові Іванівни Мацько окреслимо деякі аспекти /риси особистості вчителя, зокрема вчителя-словесника. На переконання дослідниці, це інтелектуальна еліта, висококваліфікований фахівець, котрий успішно володіє «системними знаннями, навичками і вміннями з лінгвістичних, літературознавчих, психологічних, педагогічних наук, ефективними сучасними методиками навчання і виховання; це «рівночасно культуролог і державник, тобто всебічно розвинена і культурно обізнана людина та провідник ідей державотворення і демократизації країни» [7, с.69]. Передусім через «його інтелект, душу і серце учень одержує скарби, виплекані досвідом багатьох поколінь, досвідом, що зосереджений в етнопедагогіці й етнолінгвістиці» [там само, с.68].

У вихованні рис творчої особистості інтелектуальної еліти, формуванні її життєвої стратегії важливе місце Л.Мацько відводить мовній освіті, мовному вихованню, мовній культурі, мовній поведінці [5; 7-9]. Ідеться про формування життєвої потреби і профільної мотивації знати сучасну українську літературну мову, досконало володіти нею у всіх сферах суспільного життя, про виховання поваги до інших етносів і їх мов, заохочення своїх вихованців до усвідомлення своєї активної життєвої позиції, становлення морально-етичного кодексу молоді особистості й вироблення власної програми мовного розвитку, бо без неї неможливим буде наступне фахове вдосконалення.

Вирішальну роль у мовній освіті й мовному вихованні особистості вчителя Любов Іванівна відводить читанню книг: української і зарубіжної класики, новинки з філології, психології, педагогіки. «У часи мого дитинства і юності книга була розкішшю, — згадує ака-

демік, — вона відкривала той світ, якого інакшим чином сільська дитина, на яку звалилася вся робота по господарству поки батьки заробляли обов'язкові трудовні, не могла побачити. До того ж читання було одночасно й відпочинком для рук та ніг». «Людина, яка не читає або дуже мало читає, не може по-справжньому зрозуміти і саму себе, не те, що інших, бо «слова є засобом розуміти іншого, як самого себе і розуміти самого себе так, як іншого» (О. Потебня) [7, с.68]. А це і яскраве слово, і помітка, і написане олівцем міркування на полях сторінки. Зникне аналіз художньої деталі, щезне живе слово майстра, "зачерствіє" думка, свідомість, холодно буде в аудиторії, майбутній учитель не набуде широкого діапазону фонових знань, які допоможуть розвинути позитивну мотивацію учнів до мови, до літератури, розширити коло життєвих вражень.

Можливо, дослідницьку пристрась до серйозної роботи з книгою професійно виховала у студентки Любові ще Юлія Вердоні, бібліотекаря Переяслав-Хмельницького педагогічного училища, потім науковий керівник дисертації М. Жовтобрюх [1; 7]. Прислужилося і самостійне ознайомлення з працями Олександра Потебні, Михайла Бахтіна, Олександра Білецького, Григорія Сивоконя про відповідальність письменника за мову твору, про читача.

Кожний мовець-автор повинен дбати й про мовця-читача та слухача, — наголошує Л.Мацько студентам на лекціях з історії української мови, аналізуючи разом з майбутніми вчителями-словесниками художні тексти знакових постатей української національної культури і мови. Шляхетні обриси української культури у мовних особистостях вихованців вона поповнює знаннями про таких видатних мовних особистостей, як Т. Шевченко, М. Грушевський, М. Драгоманов, І. Котляревський, М. Коцюбинський, І. Нечуй-Левицький, Панас Мирний, Г. Сковорода, І. Франко, Леся Українка та багато інших сподвижників рідного Слова.

Дослідниця дотримується вимог О. Потебні, котрий відповідальність письменника за мову твору пов'язував передусім із читачем: «В організованому суспільстві з серйозним ставленням до літератури складається і стосовно писемної мови громадська совість, чуття користі, міри і краси, які однаково зв'язують письменника і читача. Думка повинна розвиватися, отже, і мова повинна рости, але непомітно, як трава росте. Все, що зупиняє на самому слові, будь-яка не тільки неясність, але помітна незвичайність його, відволікає увагу від змісту. Лише прозорість мови дає змісту можливість діяти легко, сильно, художньо» [11, с.172]. Відповідально ставиться і до методологічних принципів аналізу О. Білецького: до аналізу тексту слід підходити неупереджено; вивчати текст у «самому собі», з погляду його зовнішньої і внутрішньої форми; досліджувати умови появи твору і його образів: душевну організацію автора і середовище, що його сформувало; пам'ятати, що літературний образ не є чимось застиглим, він живе і видозмінюється у сприйнятті різних категорій і поколінь читачів [2, с. 260].

Щоб виховувати учня (студента) як активного читача, важливо постійно (з дошкілля) відкривати перед ним переваги і наслідки читання, що активно розвиває пізнання, розширює перцептивний досвід, формує словник, усталює мовні стереотипи. Ось як, наприклад, формує словник своїх вихованців Л. Мацько вигукми іншомовного походження. Алло (англ. hallo) —

вигук у слов'янських і багатьох індоєвропейських мовах як сигнал з основним значенням «слухаю, слухайте» під час телефонної розмови, уживається при встановленні контактів. *Браво* за походженням є запозиченням з італійської мови (*bravo*) і первинне його значення – схвалення і захоплення, що часто супроводжував вистави в італійській опері. *Біс* – вигук, запозичений з французької мови, куди він потрапив з лат. *bis* (з *duis* — прислівникової форми із значенням «двічі», «повторно» від *duo* «два») і має значення – прохання глядачів до акторів повторити виступ. *Баста* – слово, відоме в усіх слов'янських і деяких індоєвропейських мовах як вигук на означення припинення дії. У слов'янські мови запозичено у XVIII ст. з італійської (*basta* – розм. «досить»). *Віват* є запозиченням з латинської мови і за значенням синонімічне до вигуків *ура*, *слава*. Наказовий вигук *гайда* (*айда*) за походженням – тюркізм, його загальне значення — «спонукання до дії». Слово *гвалт*, первісна основа якого йде від німецького *gewalt*, що означало «сила, влада», через польське *gwałt* виражає волення про допомогу. *Марш* як вигук походить з французької (*marche*) і в сучасній українській мові поширений з такими значеннями: команда рухатися строем; нешанобливе, категорично виражене мовцем спонукання, наказ відійти геть, залишити кого-, що-небудь. Слово *ура* належить до найпоширеніших вигуків іншомовного походження в усіх східнослов'янських мовах; могло виникнути з наказового тюркського дієслова *игтак* «бити» й зафіксовано зі значенням бойовий заклик [5].

Акцентуючи увагу на мовній поведінці особистості, Л.Мацько аналізує зі студентами, зокрема, концепт ввічливості, що радіально розходиться у низці синонімів: *галантність, гречність, вихованість, делікатність, коректність, люб'язність, обхідливість, привітність, прихильність, тактовність, уважність*; кожний з них має й своє поле семантико-стилістичних відтінків для конкретного вжитку у відповідних ситуаціях.

Читання словників, довідників, художньої літератури, міркує Л.Мацько, подовжує сприймання, усталює увагу, розвиває образну уяву. Краплі міркування (психологи кажуть: сліди) зливаються у ланцюжок міркувань, розвивається мовомислення і мовотворення. Мислення стає швидшим, точнішим, тобто ефективнішим, а мовлення – правильнішим і оптимальнішим для спілкування...образність мови стає формою образного бачення світу [7, с.75]. Через емпатійне, емоційне переживання, рефлексивне пізнання духовно-моральних норм і культурних цінностей школяр /студент готується до самостійного спілкування з мистецтвом слова, формується його художньо-педагогічне мислення, відбувається творчий саморозвиток. Виховується особистість, відкрита до спілкування з іншими культурами.

Прочитаймо довершені науково-навчальні етюди Л.Мацько про відомих письменників. В основі розкуто-невимушених і містких та лаконічних міркуваннях – глибокі знання мовних засобів, історії, письменства. Любов Іванівна уміє зацікавити читачів предметом розмови, переконливістю аргументів, прагне надійно заволодіти читацькою увагою з першого й до останнього рядка.

Наприклад:

«Дискусія про те, чия це у творах Котляревського мова і яка вона, не має великого значення. Певний час

вважали, що Котляревський копіював рідну йому говірку, і мова його творів не виходить за межі полтавського мовлення. Ця теза правдива тільки у першій частині: основою його лінгвопрактики стала та мова, яку він увібрав з молоком матері, а не та, якою довелося служити та спілкуватися з носіями офіційної влади і культури. У другій частині – тезу легко спростувати: мова творів Котляревського зразу ж після друку їх вийшла за межі Полтавщини, бо вона з самого початку зрозуміла й мила кожному українцю, навіть зрослому в іншому говірковому середовищі» [7, с.136].

Тексти Любові Іванівни – це її наукова позиція, завжди цілковито чітка і зрозуміла:

«Глибоко шануючи видатного вченого [Юрія Шевельова – О.С.], що надбав немало слави українському мовознавству, не можу прийняти думку Юрія Шереги, що Куліш лишився в мові самотньою постаттю. Наша літературна мова йшла широкою дорогою (і сходу, і центру, і заходу), і кожний з українських культурних діячів зробив те і стільки, на що кожний і на скільки спромігся в силу свого таланту і міру обставин. Зі спадщиною завжди так буває: на історичній дорозі щось бере час, щось люди. Самотніми посталями українських діячів робила бездержавність нашої нації...Але про Пантелеймона Куліша цього не скажеш. Він залишив не тільки слід в історії української літературної мови, а й результати» [7, с.174].

Для мовної особистості учителя української мови і літератури фахово важливим, переконує власним прикладом Л.Мацько, є виразний індивідуальний стиль та висока культура мовлення. Індивідуальним стилем (ідіолоктом) вчена називає таку системність виразових засобів мовлення окремого індивіда, яка вирізняє (виокремлює) його мову серед інших мовців [9, с.164]. Самій Любові Іванівні властиве досконале, яскраве, оригінальне використання засобів загальнонаціональної мови, що відображає риси її індивідуального світобачення і світосприймання.

Ось деякі з висловів Любові Мацько.

Про мову:

Мова є універсальним засобом не тільки спілкування, а всього буття народу з усіма його ціннісно-змістовими і герменевтично значимими ознаками, що формують структуру суб'єктно-суб'єктної взаємодії. Мова містить у собі досвід попередніх поколінь, комплекс соціально та історично напрацьованих категорій світопізнання і світорозуміння, таксономування та оцінювання явищ дійсності, систему морально-етичних понять і суспільних орієнтирів [7, с.29].

Безсумнівно, що аксіоматичною є теза про мову як основний (хоч і не єдиний) засіб самоусвідомлення (себе са-мої), самотворення і самовираження та самореалізації особистості, її соціалізації в суспільстві і державі [7, с.36].

Українська мова, як і кожна інша, потужністю своєї системи є складовою світовою мовною простору, частиною смислового багатства всього людства. Це оригінальний – національний – погляд на світ, один з тих, що і творить, і прикрашає культурну цивілізацію, вміщує і осмислює культурно-історичний досвід народу. Оволодіння повноцінною (а не тільки діловою чи побутовою) українською літературною мовою **має стати етичним імперативом кожного громадянина**

Української держави, бо це веде до загальнодержавної інтеграції і консолідації громадян [7, с.82].

Сучасна українська мова, високорозвинена літературна мова народу, корінного мешканця на споконвічній території нашої держави, який дав назву цій державі і складає абсолютну більшість її населення, є важливим чинником українського державотворення. Вона належить до основних атрибутів державності поряд з гербом, прапором, армією, територією, державним устроєм, суспільним укладом. Більше того – **мова є цементуючим ядром нації, а отже, й її держави**. Як засіб спілкування, поширення інформації, мова маркує територію, об'єднуючи людей у суспільство, представляє державний устрій, обслуговує матеріальне виробництво, культурні потреби, щоденне життя громадян [7, с.107].

Під тиском глобалізації і полікультурності «розхиляються традиційні підпори соціальної стабільності і національної ідентичності, рідна мова і культура відходять на другий план або й далі, в результаті залишаються осторонь, у пасиві рідномовні джерела формування самосвідомості [7, с.90].

Про особистість:

Зростає роль особистостей як антропологічних самоцінностей («образів Божих у людській подобизні»), безмежно багатих у самотворенні і самопізнанні, самореалізаціях і саморозвитках [7, с.25].

Мовна особистість — це узагальнений образ носія мовної свідомості, національної мовної картини світу, мовних знань, умінь і навичок, мовних здатностей і здібностей, мовної культури і смаку, мовних традицій і мовної моди [7, с.27].

Про державу:

Потужним ресурсом були і ще довго будуть національні ідеології, культура та символи етносу, державні і громадянські інституції (конституція, герб, прапор, гімн, мова), тому саме національна держава є нічим не замінним ресурсом освітньо-культурного зростання і розвитку молоді. Вона ж повинна стати і гарантом працевлаштування та суспільної адаптації молоді [7, с.90].

Легко і, здається, просто Л.Мацько пише про складні речі, сміливо вкраплює у науковий текст авторські новотвори й елементи інших стилів, чим увиразнює наукові і науково-навчальні тексти:

Щоб суспільство **не розчаровувалося** у своїх сподіваннях на найкращих випускників шкіл, воно повинне заздалегідь подбати про створення достатніх умов і ефективної освітньо-виховної системи для формування молоді людини, здатної до самореалізації у різних умовах суспільного запиту, конкурентоспроможної на ринку праці [7, с.35].

Старша школа виокремлюється тим, що ніби підсумовує й **висновковує** увесь навчально-виховний процес загальноосвітньої школи, формує цілісний світогляд і перспективу на майбутнє [7, с.41—42].

Сьогодні у мові **оживає** конфесійний стиль, який практично не розвивався, бо українські національні форми християнських віровчень кілька століть були

заборонені, а релігійна література українською мовою вилучалася. Значно **розростається** в нових умовах офіційно-діловий стиль [7, с.83].

Секрет мовотворчості Любов Іванівна пояснює так: механізмом мовної творчості керують глибинні закони пізнання, здатність людини на основі мисленнєвого апарату до узагальнень і висновків, до вербалізації креативно пізнаного і до креативно вербального відображення [7, с.34].

Для того, щоб досягти виразності й багатства індивідуального стилю, потрібно, на її переконання, постійно збагачуватися новими мовними засобами зі сфери професійного мовлення власного та споріднених фахів; користуватися словниками і довідниками; виробити увагу до чужого бездоганного мовлення, аналізувати, чим воно досконале: багатством словника, інтонацій, особливостями тембру, різноманітністю синтаксичних структур, умінням будувати фрази і текст, індивідуальною образністю, порівняннями, епітетами, метафорами тощо; читати, якщо не постійно, то хоча б періодично, українську класичну і сучасну літературу та публіцистику, пресу з тим, щоб мати «на слуху» рівень розвитку сучасної української літературної мови; хоча б періодично читати вголос; читати «з олівцем»; постійно бути уважним до власного мовлення і мовлення найближчих людей, колег, не розслаблюватися, дбати про природність, невимушеність мовлення; заучувати гарні зразки напам'ять; бути уважним до життя, до різноманіття його форм, барв, явищ, процесів як у природі, так і в суспільстві; помічати, як усе відображається у нашій мовній картині світу; сприймати мову як свою людинолюбну сутність, як картину світу, як поради і помічників у суспільному житті; своє мовне вдосконалення розуміти як постійний органічний стан і поширювати це розуміння серед інших.

Важливою складовою особистості, мовної особистості вчителя поряд із ціннісним, світоглядним, культурологічним, поведінковим тощо компонентами Любов Мацько визначає мовну майстерність як здатність особистості для викладу своїх думок з урахуванням мовних норм обирати з можливих варіантів найбільш вдалий, точний у семантичному і стилістичному відношеннях. Мовна майстерність ґрунтується на орфографічно-пунктуаційній грамотності, стилістичній виразності, комунікативній доцільності та комунікативній оптимальності [6, с. 27].

Обов'язковою рисою особистості педагога, переконує Любов Іванівна, має бути правдивий тон. Уперше положення про цінність особистості чітко проголосив І.Кант. Найвищим критерієм цінності особистості німецький філософ вважав правдивість у внутрішньому визнанні перед самим собою, а також у відношеннях до кожного іншого» [3]. Важливо не загубити, — переконує Л.Мацько, — а розвивати і зміцнювати цю рису в період набуття професійних знань. Невід'ємною ознакою успішного розвитку є також відкритість особистості до самої себе, до інших, до друзів, колег, до своєї і чужих культур, до світу і часу, в якому живемо і на запити якого маємо відповідати — самопрезентуватися.

Любов Іванівна з невимовною вдячністю згадує відомого вченого-лінгвіста Михайла Андрійовича Жовтобрюха, завдяки настановам якого вона з легкістю може розібратися у складнощах філологічної науки.

А сьогодні вона вже сама турбується про міцні і впевнені крила своїх учнів, здоров'єзбережувальним словом зцілює дисертантів: усім світло від її шляхетної вихованості. Побуваймо на заняттях у Майстра. Ми обов'язково станемо свідками, як на очах аудиторії народжується і пульсує думка, блискуче здійснюється філологічний аналіз тексту. Водночас лекції видатної особистості спонукають урешті замислитися і над тим, що мова – «не лише інформаційний код..., це передусім душа людська, розвиток, самовираження».

Формально функції, роль, обов'язки наукового керівника, наставника прописані у «Положенні про підготовку науково-педагогічних та наукових кадрів»: проводить співбесіду, здійснює контроль, спрямовує, координує, консультує, оцінює, радить, читає, виправляє, переконує, нагадує, редагує тощо. Але є щось більш значуще за цей синонімічний ряд – материнська турбота й підтримка «наукових крил». Робота наставника – це образ життя, постійний, щоденний, щохвилинний правдивий пошук істини через сумнів і власне серце, відкритість та наукова щедрість на нові ідеї. Наставник уміє працювати сам і власним прикладом спонукає майбутніх викладачів, учителів-дослідників до щоденної, важкої, виснажливої, але оптимістичної наукової праці – на позитивний і необхідний дослідницький результат. Учні Любові Мацько відзначаються українською елітарністю, яку пропагували освічені, духовно й культурно просвітлені особистості з високими ідеалами і благородними діями на користь суспільно-громадських інтересів українського народу Тарас Шевченко, Іван Франко, вчені Володимир Вернадський, Агатангел Кримський, Павло Чубинський, наші сучасники Олександр Біляєв, Євген Пасічник, Борис Степанишин, Леонід Скуратівський, Ніла Волошина. Вони жили енергетикою України й освіти і збагачували її [7, с.78].

Аналіз самотніх наукових і навчальних праць, виступів Любові Мацько дає підстави визначити: складові педагогічної майстерності дослідника проявляються в педагогічній діяльності, у мовно-літературній обдарованості, в мовній майстерності, в самотньому індивідуально-творчому стилі, наставництві. Власне, авторська педагогічна діяльність Любові Іванівни Мацько дозволяє виховувати майбутніх учителів як яскравих особистостей, інтелектуальних і шляхетно вихованих, чутливих до учнів, як майстрів педагогічної дії в інноваційній освіті. Невід'ємною складовою мовної особистості поряд із ціннісним, світоглядним, культу-

рологічним, поведінковим тощо компонентами Любов Мацько вважає мовну майстерність, яка ґрунтується на орфографічно-пунктуаційній грамотності, стилістичній виразності, комунікативній доцільності та комунікативній оптимальності. Аналіз наукових праць Л.Мацько в контексті формування мовної майстерності педагогів-дослідників здійснимо в наступних публікаціях.

Література

1. Академік АПН України Любов Іванівна Мацько: Біобібліографічний покажчик /Упоряд. Н.І.Тарасова; Національний педагогічний університет імені М.П.Драгоманова. Наукова бібліотека. — К.: НПУ, 2005. — 30 с.; порт. — Серія «Вчені НПУ імені М.П.Драгоманова».
2. Білецький О. Об одной из очередных задач историко-литературной науки (Изучение истории читателя) / О. Білецький // Білецький О. Збір. творів: у 5-ти т. — К.: Наукова думка, 1966. — Т. 3. — С. 255–273.
3. Кант И. Антропология с прагматической точки зрения / Перевод Н. М.Соколова // Кант Иммануил — [Електронний ресурс]. — Режим доступа: http://www.bim-bad.ru/docs/kant_anthropology.pdf.
4. Леонтьев А.А. Основы психолингвистики / А.А. Леонтьев. — М.: «Смысл», 2003. — 287 с.
5. Мацько Л.І. Вигуки іншомовного походження [Електронний ресурс]. — Режим доступа: kulturamovny.univ.kiev.ua/.../Magazine27-9.pdf.
6. Мацько Л.І. Мова наша – українська: навч.-метод. посіб. / Л.І.Мацько, О.М.Семенов, Н.Б.Голуб /за ред. Л.І.Мацько. — К.: Богданова А.М., 2011. — 512 с.
7. Мацько Л. Українська мова в освітньому просторі: навчальний посібник для студентів-філологів освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр»/ Любов Мацько. — К.: Вид-во НТУ імені М.П. Драгоманова, 2009. — 607с.
8. Мацько Л. Українська мовна особистість учителя у проєкції лінгвокультурологічного аналізу /Любов Мацько //Українська культуромовна особистість учителя: теорія і практика. Монографія / За ред. Л.І.Мацько, О.М.Семенов. — Глухів: РВВ ГДПУ, 2008. — С.7—32.
9. Мацько Л.І.Стилістика української мови / Мацько Л.І., Сидоренко О.М.: підручник. — К.: Вища школа, 2003. — 462 с.
10. Потебня А. Мысль и язык (фрагменты) — Poetica — Народ [Електронний ресурс]. — Режим доступа: philologos.narod.ru/potebnja/poteb_lth.htm
11. Потебня О. О. Эстетика и поэтика слова /О.О.Потебня. — К.: Мистецтво, 1985. — 302 с.
12. Рибалка В.В. Теорії особистості у вітчизняній психології та педагогіці /В.В.Рибалка: навчальний посібник. — Одеса: Букаєв Вадим Вікторович, 2009. — 575 с.

Елена Семенов. Личность учителя в измерениях педагогического мастерства Любови Мацько

В статье на материале научных, научно-методических работ, выступлений, лекций доктора филологических наук, профессора, академика НАПН Украины Любови Ивановны Мацько представлено педагогическое мастерство, что проявляется в авторской педагогической деятельности, в языково-литературной одаренности, в самотнем индивидуально-творческом стиле, наставничестве. Акцентируется внимание на интеллектуальности, интеллигентности, благородной воспитанности, духовной элитарности, открытости личности учителя, учителя-словесника к новым знаниям и умениям в измерениях педагогического, языкового мастерства Любови Мацько.

Ключевые слова: личность, учитель, учитель-словесник, ученик, педагогическое мастерство, языковое мастерство, диалогическое взаимодействие, Любовь Мацько.

On the basis of scientific, methodological papers, speeches, lectures of doctor of philological sciences, professor, academician of NAPS of Ukraine Lubov Macko is outlined the pedagogical mastership that appears in the author's educational activities, linguistic and literary talent, in distinctive individual creative style, mentoring. Attention is focused on intelligence, intelligent, noble upbringing, spiritual elitism and openness of the teacher personality and language- teacher to new knowledge and skills in measurements of Lubov Macko pedagogical and language mastership.

Key words: personality, teacher, language-teacher, pedagogical mastership, language skills, dialogical interaction, Lubov Macko.